



# Крос-національні дослідження в соціології

## Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

### Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Другий (магістерський)</i>
Галузь знань	<i>С - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</i>
Спеціальність	<i>С5 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Аналітика соціальних даних</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>1 курс, весняний семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>5 кред. ЄКТС/150 годин: лекції 30 год., практичні заняття 30 год., самостійна робота 90 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Екзамен, МКР</i>
Розклад занять	<i><a href="https://schedule.kpi.ua/">https://schedule.kpi.ua/</a></i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: к.с.н., доцент Коржов Геннадій Олександрович, <a href="mailto:korzhovga@gmail.com">korzhovga@gmail.com</a></i>
Розміщення курсу	<i>Google classroom</i>

### Програма навчальної дисципліни

#### 1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Останнім часом в суспільних науках спостерігається тренд до все більш широкого застосування порівняльних крос-національних досліджень. В умовах глобалізації та посилення взаємозалежності між країнами та народами, потреба в розумінні того, в чому вони схожі, а в чому – відмінні, стає не просто виявом природної для людини розумної допитливості, але й життєво необхідним знанням. В рамках запропонованої дисципліни студенти матимуть можливість зрозуміти, яким чином планується та проводиться крос-національне дослідження, які результати дозволяє отримати, як допомагає виявити схоже та відмінне, в чому його можливості та обмеження. Розгляд конкретних крос-національних досліджень на багатоманітні теми продемонструє, наскільки цікавим та плідним є цей напрям наукових пошуків. Студенти дізнаються, що об'єднує українців з іншими країнами та культурами, які цінності та життєві настанови ми поділяємо з представниками європейських країн.

В результаті опанування дисципліни студенти навчатимуться знанням теоретико- методологічних засад організації та проведення крос-національних досліджень; познайомляться з основними

результатами найбільш значущих міжнародних порівняльних досліджень за участю України; опанують практичні вміння та навички роботи з використання порівняльних показників, індикаторів, індексів і рейтингів, а також з вибудовування міжкультурної комунікації.

Засвоївши дану дисципліну, студенти розширяють свій науковий світогляд, отримують навички з побудови гармонійних взаємин з представниками інших народів, культур і національностей. Праця та навчання в інтернаціональних колективах вимагає більшою толерантності, розуміння образу життя, культури, традицій та цінностей Іншого. Водночас, знайомство з науково обґрунтованими даними та аналітичними моделями сприятиме розвінчанню штучно створюваних чи роздмухуваних відмінностей, наслідком яких часто стають ксенофобія, конфлікти, чи навіть війни та геноцид. Таким чином, отримання глибоких знань в сфері крос-національних порівнянь сприятиме кращому розумінні сутності та динаміки міжнаціональних і міжкультурних конфліктів, шляхів їх раннього попередження та врегулювання.

Згідно з освітньо-науковою програмою, засвоєння дисципліни сприяє підсиленню таких компетенцій та програмних результатів навчання:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1)
- Здатність працювати автономно (ЗК 2)
- Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти. (ФК 2)
- Здатність проектувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію. (ФК 3)
- Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень. (ФК 4)
- Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проектів українською та іноземною мовами (ФК 5)
- Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки (ПРН 2)
- Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах. (ПРН 5)
- Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки. (ПРН 9)

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть можливість творчо застосовувати різноманітні методи обробки та аналізу кількісної та якісної соціологічної інформації, яка стосується різних держав, суспільств і культур; формулювати, обґрунтовувати та емпіричним шляхом верифікувати дослідницькі гіпотези описового та пояснювального типу; створювати та

модифікувати бази (масиви) даних, здійснювати різноманітні перетворення змінних з метою поглиблення аналізу; а також відкривати латентні, приховані соціальні зв'язки, встановлювати причини, механізми та закономірності протікання соціальних конфліктів за допомогою кількісного аналізу даних соціологічних досліджень; вміти правильно застосовувати різноманітні кількісні індикатори для аналізу конфліктогенного потенціалу тої чи іншої сфери суспільного життя і на основі цього здійснювати раннє та ефективне попередження соціальних конфліктів і їх врегулювання. Отримані навички сприятимуть професійному зростанню майбутніх фахівців у сфері врегулювання конфліктів і медіації.

## **2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)**

Для успішного засвоєння даної дисципліни студенти мають пройти навчання з наступних навчальних дисциплін: «Комп'ютерний аналіз соціальної інформації та візуалізація даних», «Вступ до аналітичної соціології». Крім того, бажано також мати базові навички роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням з обробки та аналізу кількісної соціальної інформації (напр., Excel) та середній рівень володіння англійською мовою не нижче B1.

Отримані під час навчання з даної дисципліни знання, вміння та навички можуть з успіхом застосовуватись при опануванні інших спеціальних і галузевих соціологічних дисциплін, а також при написанні магістерської дисертації.

## **3. Зміст навчальної дисципліни**

Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання

Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень

Тема 1.2. Типологія крос-національних досліджень.

Тема 1.3. Крос-національні кейс-стаді.

Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень

Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні

Тема 2.2. Крос-національна історико-соціологічна методологія.

Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій

Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження

Тема 3.2. Крос-національні дослідження в області політичної соціології

Тема 3.3. Парадигми розвитку та крос-національні дослідження

Тема 3.4. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.

## **4. Навчальні матеріали та ресурси**

### **4.1. Базова література:**

1. Бурова О. Матеріальне благополуччя як чинник суб'єктивного добробуту: міжнародні порівняння та український контекст // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2025, № 4.
2. Жуленьова О. Інваріантність як критерій визначення еквівалентності даних в соціологічних крос-національних дослідженнях / О. Жуленьова // Актуальні проблеми філософії та соціології. – Одеса, 2017. – С. 36-40.
3. Кон М. Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л. Кона і його співпрацівників. – 2-ге вид. – Київ: КМІС, 2013.
4. Норт Д., Волліс Дж., Вайнгест Б. Насильство та суспільні порядки. – Київ: Наш Формат,

2022.

5. Andreß, H., Fetchenhauer, D., & Meulemann, H. (2019). Cross-national comparative research. Wiesbaden: Springer VS..

#### 4.2. Допоміжна література

1. Comparative Research Across Cultures and Nations. (2021). Deutschland: De Gruyter. [https://www.google.com.ua/books/edition/Comparative\\_Research\\_across\\_Cultures\\_and/aYmFEAAAQBAJ?hl=de&gbpv=1](https://www.google.com.ua/books/edition/Comparative_Research_across_Cultures_and/aYmFEAAAQBAJ?hl=de&gbpv=1).
2. Inglehart, R. (2018). Cultural Evolution: People's Motivations Are Changing, and Reshaping the World. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Johnson KE. (2025). Cross-national welfare state research at a theoretical impasse: Opportunity for a social developmentalist contribution? Journal of International and Comparative Social Policy. 41(1):16-33. doi:10.1017/ics.2025.19.
4. Ferragina, E. and Deeming, C. (2022). Methodologies for comparative social policy analysis. In Nelson, K, Nieuwenhuis, R and Yerkes, M (eds), Social Policy in Changing European Societies. Edward Elgar, pp. 218–234.
5. Nordheim O, Martinussen PE. (2020). Happiness and the role of social protection: how types of social spending affected individuals' life satisfaction in OECD countries, 1980–2012. Journal of International and Comparative Social Policy. 36(1):1-24. doi:10.1080/21699763.2019.1601586.
6. Delhey, J., Dragolov, G. & Boehnke, K. (2023). Social Cohesion in International Comparison: A Review of Key Measures and Findings. Köln Z Soziol 75 (Suppl 1), 95–120. <https://doi.org/10.1007/s11577-023-00891-6>.

#### 4.3. Навчальні онлайн ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua> – Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua> – Онлайн-курси України та світу.
5. <https://coursera.org> – Онлайн-курси.
6. <http://www.gesis.org> – Архів даних міжнародних порівняльних соціологічних досліджень.

Всі зазначені вище джерела є доступними в Інтернеті або на сторінці дисципліни в Google Classroom, а також в методичному кабінеті кафедри соціології (ауд. 503, корп.7). Обов'язкові до прочитання фрагменти будуть вказані під час проходження відповідних тем.

### Навчальний контент

#### 5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

##### Лекційні заняття

#### Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання

##### Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень

**Лекція 1.** Ранній етап становлення теорії та практики крос-національних досліджень. Моделі соціальної еволюції О. Конта та Г. Спенсера. Крос-національна методологія в працях М. Вебера („ідеальні типи“), К. Маркса та Е. Дюркгейма.

**Лекція 2.** Порівняльні дослідження Г. Лебона, Г. Тарда, Ф. Тьоніса, Г. Зимеля. Роботи П. Сорокіна в царині міжнаціональних і міжкультурних порівнянь.

**Завдання на СРС:** Крос-культурне дослідження демократії у Франції та США

##### Тема 1.2. Типологія крос-національних досліджень.

**Лекція 3.** Соціологічне порівняння в широкому та вузькому значеннях. Порівняльний метод як особлива стратегія соціологічного дослідження. Межі та цілі компаративних досліджень. Логіка порівняльного методу.

**Лекція 4.** Дві стратегії крос-національного дослідження: кількісна та якісна, їх співвідношення. Два типи крос-національних досліджень: орієнтовані на аналіз

1) випадків або 2) змінних.

**Завдання на СРС:** Розвиваюче дослідження (development research), його можливості та обмеження.

### **Тема 1.3. Крос-національні кейс-стаді.**

**Лекція 5.** Вибір на основі залежної змінної. Розрізнення між необхідними та достатніми умовами. Вибір на основі незалежної змінної.

**Лекція 6.** Розмір вибірки в порівняльних кейс-стаді. Дедуктивна логіка дослідження.

**Завдання на СРС:** Методологія негативного випадку як дослідницька стратегія та межі її застосування. Методологія девіантного випадку.

## **Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень**

### **Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні**

**Лекція 7.** Категорії аналізу. Класична категоризація. Некласична категоризація. Радіальні та родові категорії. Каузальне моделювання. Формування концептів і категорій та їх еквівалентність. Проблема еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів. Формальна та функціональна еквівалентність концептів (Марш).

**Лекція 8.** Чотири широких методологічних підходи до проведення крос-національного компаративного дослідження (Ойен Е.). Методологічні проблеми та шляхи їх вирішення.

**Завдання на СРС:** Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.

### **Тема 2.2. Крос-національна історико-соціологічна методологія.**

**Лекція 9.** Логіка порівняння. Різниця між універсальною та історично-обумовленою теорією. Обмеження теоретичних узагальнень.

**Завдання на СРС:** Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та Шмоеля Ейзенштадта.

## **Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій**

### **Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження**

**Лекція 10.** Порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях. Планування дослідження. Стохастичні та детерміністичні концепції каузальності.

**Лекція 11.** Крос-секційна та лонгітюдна стратегія (дизайн) дослідження. Метод контролю. Альтернативне пояснення.

**Завдання на СРС:** Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень.

### **Тема 3.2. Крос-національні дослідження в області політичної соціології**

**Лекція 12.** Міжнаціональна типологія політичної культури: дослідження п'яти націй Алмонда та Верби.

Процеси демократизації в порівняльному розрізі (праці Адама Пшеворського, Аренда Лійпхарта, Семуеля Гантингтона та ін.).

**Завдання на СРС:** Порівняльний аналіз моделей Гантингтона та Фукуями.

### **Тема 3.3. Парадигми розвитку та крос-національні дослідження**

**Лекція 13.** Теоретичні підходи до проблеми розвитку: теорії модернізації, залежності та мир-

системи. Емпіричні верифікації теорій в порівняльному ракурсі на рівні країн та регіонів.

**Лекція 14.** Дослідження Мелвіна Кона, Імануїла Валерстайна та ін.

**Завдання на СРС:** Крос-національні дослідження ціннісних орієнтацій Рональда Інглхарта: теорія, методологія, емпіричні знахідки.

**Тема 3.4. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.**

**Лекція 15.** Теоретичні моделі аналізу пост-соціалістичних змін: парадигми транзиту та трансформації. Україна в порівнянні з країнами колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи, Латинської Америки: спільне та відмінне.

**Завдання на СРС:** Участь України в Європейському соціальному дослідженні.

### **Семінарські (практичні) заняття**

Основні цілі практичних занять – засвоєння матеріалу лекцій та результатів самостійної роботи студентів, поглиблення здобутих знань, формування навиків підготовки виступів, формулювання та відстоювання власної позиції, вільного володіння матеріалом та логічного мислення в процесі відповіді на поставлені питання за темою; застосовувати теоретичні роботи до аналізу соціально-економічних проблем сучасного суспільства, а також набуття навичок самостійно виділяти, узагальнювати та аналізувати основні положення теоретичних праць в області крос-національних досліджень.

**Семінарське заняття 1. Порівняльне дослідження як аналітична стратегія: історія та сучасність. Зародження традиції крос-національних порівнянь в історії соціологічної науки**  
Становлення теорії та методології порівняльних досліджень. Крос-національна методологія в працях Г.Спенсера, О.Конта, Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса. Евристичні можливості порівняльної стратегії дослідження в соціології. Порівняльний підхід в творчості М.Монтескьє. Крос-культурне дослідження суспільного життя Франції та США А. де Токвіля. Порівняльні дослідження Г. Лебона, Г. Тарда, Праці Ф. Тьоніса і Г. Зимеля як зразки порівняльного дослідження в німецькій класичній соціології.

**Завдання на СРС:** Крос-культурне дослідження демократії у Франції та США А. де Токвіля. Моделі соціетальної еволюції О. Конта та Г. Спенсера.

**Семінарське заняття 2. Крос-національні порівняння в працях класиків соціологічної думки. Типи крос-національних досліджень.**

Крос-національна методологія в працях Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса. Порівняльні дослідження П.Сорокіна. Соціологічне порівняння в широкому та вузькому значеннях. Порівняльний метод як особлива стратегія соціологічного дослідження. Дві стратегії крос-національного дослідження: кількісна та якісна, їх співвідношення. Два типи крос-національних досліджень: орієнтовані на аналіз випадків або змінних.

**Завдання на СРС:** Порівняння крос-національних дослідницьких програм Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса. Розвиваюче дослідження (development research) та його евристичні можливості.

**Семінарське заняття 3. Нація як одиниця аналізу та культурний плюралізм.**

Поняття „нації” як змінної в порівняльних дослідженнях. Культурний релятивізм і порівняльна методологія. Крос-національні дослідження політичних культур і національних цінностей.

**Завдання на СРС:** Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.

**Семінарське заняття 4. Понятійний апарат крос-національного дослідження. Структурні та соціокультурні пояснення в крос-національних дослідженнях**

Категорії аналізу. Класична та неklasична категоризації. Радіальні та родові категорії. Формування концептів і категорій. Структурний та соціокультурний підходи в соціології та їх застосування в

компаративістиці. Історія, соціальна структура та індивід.

**Завдання на СРС:** Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень. Структурні та соціокультурні моделі аналізу пост-соціалістичних трансформацій.

***Семінарське заняття 5. Методологічні особливості кількісних крос-національних досліджень. Функціональна еквівалентність індикаторів у крос-національному опитуванні.***

Проблема еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів. Формальна та функціональна еквівалентність концептів.

Співмірність вимірювального інструментарію в міжнародних порівняннях. Теорія та класика крос-національних досліджень (Мелвін Кон, Алекс Інкелес). Сучасні крос-національні опитування: критичний аналіз.

**Завдання на СРС:** Методологія негативного випадку як дослідницька стратегія та межі її застосування. Методологія девіантного випадку.

***Семінарське заняття 6. Порівнюваність та надійність в міжнародних опитуваннях***

Теоретичне обґрунтування крос-національного міжнародного опитування. Вимірювання в крос-національному дослідженні. Репрезентативність, валідність та надійність як критерії міжнародних опитувань.

**Завдання на СРС:** Розвиваюче дослідження (development research), його можливості та обмеження.

***Семінарське заняття 7. Кількісні крос-національні дослідження.***

Порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях. Планування дослідження стратегія (дизайн) дослідження. Вимірювання в кількісному крос-національному дослідженні: репрезентативність, валідність та надійність.

**Завдання на СРС:** Крос-національні дослідження ціннісних орієнтацій Рональда Інглхарта: теорія, методологія, емпіричні знахідки.

***Семінарське заняття 8. Крос-національний підхід в рамках якісної методології***

Крос-національні дослідження в руслі якісної парадигми. Місце кейс-стаді в порівняльних дослідженнях. Усна історія як тактика порівняльного дослідження.

**Завдання на СРС:** Порівняльний аналіз становлення та розвитку націоналізму Л.Грінфельд (кейс-стаді п'яти країн).

***Семінарське заняття 9. Історико-соціологічні крос-національні дослідження***

Логіка порівняння в історико-соціологічному дослідженні. Різниця між універсальною та історично-обумовленою теорією. Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та ін.

**Завдання на СРС:** Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та Шмоеля Ейзенштадта.

***Семінарське заняття 10. Крос-національні дослідження та мікросоціологія***

Діахронічні методи в соціальній компаративістиці. Модель контекстуальних ефектів: теоретичні та методологічні аспекти. Мікросоціологічні моделі вивчення соціальної дійсності та крос-національні дослідження.

**Завдання на СРС:** Приклади крос-національних досліджень з фокусом на мікро-соціологічних аспектах.

***Семінарське заняття 11. Крос-національні дослідження та зміни в світовій системі***

Національний розвиток і світова система в ХХІ ст. Методологія панельних досліджень національного розвитку. Світ-системна модель та можливості компаративістики.

**Завдання на СРС:** Дослідницька модель світ-системного аналізу І.Волерстайна та його

наслідувачів.

### ***Семінарське заняття 12. Крос-національні дослідження в області політичної соціології.***

Міжнаціональна типологія політичної культури: дослідження п'яти націй Алмонда та Верби. Процеси демократизації в порівняльному розрізі (праці Адама Пшеворського, Аренда Лійпхарта, Семуеля Гантингтона та ін.). Концепція «кінця історії» Ф.Фукуями та крос-національні дослідження.

**Завдання на СРС:** Порівняльний аналіз моделей Гантингтона та Фукуями.

### ***Семінарське заняття 13. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.***

Теоретичні моделі аналізу пост-соціалістичних змін: парадигми транзиту та трансформації. Україна в порівнянні з країнами колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи, Латинської Америки: спільне та відмінне. Поєднання теоретичних моделей та емпіричних фактів в порівняльному дослідженні системних перетворень в пост-радянському просторі.

**Завдання на СРС:** Приклади крос-національних досліджень процесів трансформації в країнах колишнього Радянського союзу.

### ***Семінарське заняття 14. Крос-національні дослідження та соціальна теорія: сучасність та перспективи на майбутнє. Участь України в крос-національних дослідженнях.***

Формування теорії в соціальних науках: проблеми та перспективи. Розвиток крос- національних досліджень: на шляху до теоретичної зрілості. Перспективні розробки в області теорії та методології крос-національних досліджень. Україна як учасник міжнародних порівняльних дослідницьких програм. Європейське соціальне дослідження. Світове та європейське дослідження цінностей. Міжнародна програма соціального дослідження.

**Завдання на СРС:** Новітні розробки в області методології крос-національних досліджень. Характеристика Європейського соціального дослідження.

### ***Семінарське заняття 15. Модульна контрольна робота***

#### **6. Самостійна робота студента/аспіранта**

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 56 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до екзамену – 30 год.

Загалом – 90 год.

Під час планування індивідуального завдання з певного ОК необхідно забезпечити баланс часу СРС відповідної освітньої компоненти. Підґрунтям цього розрахунку є орієнтовні норми часу на виконання здобувачами вищої освіти окремих робіт:

Вид роботи	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка та складання		Виконання	
	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	МКР* (денна)	Залік	Екзамен	ІСЗ (денна)	ДКР (заочна)
Норма часу (год.)	0,3-0,5	0,5-1	1,5-2	1-1,5	2	6	30	10-15	10-20

## 7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

### Відвідування занять та виконання завдань

Відвідування лекційних занять є бажаним. Під час їх проведення будуть розглядатись теоретичні підходи до аналізу даних в рамках кількісної парадигми, математико-статистичні методи обробки, узагальнення та аналізу соціологічних даних. Окрім того, лектор презентуватиме чисельні та різноманітні приклади практичного застосування кожного окремого методу з демонстрацією алгоритму в спеціалізованому програмному забезпеченні. Важливою складовою лекційного заняття виступатиме інтерпретація отриманих в результаті кількісного аналізу результатів, наведення і обґрунтування змістовних висновків на основі проведення статистичної експертизи. Таким чином, лекція поєднує в собі як теоретико-методологічну, так і методико-практичну складові аналітичного процесу з кількісною соціологічною інформацією. Для студентів, які бажають досягти відмінних або хороших результатів у навчанні, активна робота на лекційних заняттях є необхідною передумовою. Однак відпрацювання пропущених лекцій не вимагається.

Відвідування практичних (семінарських) занять є обов'язковим. Пропущені практичні (семінарські) заняття слід виконати самостійно і відпрацювати під час консультацій.

Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Студент, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити такого студента до екзамену. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані студентом. Контроль знань (розуміння) студента пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології, або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Студент, який виконає відповідні завдання (надасть відповіді на запитання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

### Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст основних теоретико-методологічних засад проведення крос-національних досліджень з різноманітної проблематики, методологія та техніка створення міжнародних порівняльних індексів, переваги та обмеження таких досліджень, а також їх основні результати. Акцент робиться на дослідженнях, тою чи іншою мірою присвячених соціальним конфліктам в різних регіонах світу. Крім того, розглядаються різні кейс-стаді та приклади застосування спеціалізованого програмного забезпечення для вирішення конкретної аналітичної задачі, наводяться алгоритми застосування того чи іншого методу, а також пропонуються інтерпретації отриманих результатів. На прикладах відомих дослідницьких програм і проектів студенти отримують можливість познайомитись з найкращими сучасними зразками поєднання теорії та емпіричного дослідження, спрямованого на верифікацію основаних на концептуальних положеннях гіпотез. Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Лектор може ставити питання окремим студентам або аудиторії загалом. Вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Від студентів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. На практичних заняттях будуть обговорюватися проблемні аспекти використання різних методів планування, організація та проведення крос-національних досліджень. Під час практичних занять викладач узагальнюватиме та аналізуватиме помилки і недоліки проведеної студентами роботи з обробки та аналізу кількісної соціологічної інформації, відповідатиме на питання студентів, студенти працюватимуть над помилками та недоліки один одного. На заняттях використовуватимуться різні кейс-стаді, робота з різноманітними базами даних, активні методи

навчальної діяльності в парах і мікрогрупах. Під час практичних занять студенти працюватимуть з різноманітними джерелами кількісної та якісної соціологічної інформації, вчитимуться обробляти та аналізувати її за допомогою спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення.

В ході семестру кожний студент за обраною темою здійснює підготовку та написання модульної контрольної роботи у вигляді критичного огляду одного крос-національного дослідження. В процесі роботи над МКР студенти набуватимуть компетентностей з написання аналітичних соціологічних текстів на основі самостійно проведеного аналізу соціологічних даних, застосовуючи дескриптивну статистику, одномірні, двомірні і основні багатовимірні методи.

Метою модульної контрольної роботи є підвищення якості вищої освіти за рахунок створення умов для системної планомірної роботи студентів протягом усього семестру і надання можливості вивчення і контролю засвоєння теоретичного і практичного матеріалу навчальної дисципліни. Робота виконується з використанням статистичної програми з обробки соціологічних даних PSPP. Робота має містити детальний опис і критичний аналіз теоретичних підходів, методології, методики та результатів одного крос-національного дослідження, в якому приймала участь Україна. Дослідження, обране для презентації, має бути узгоджене з викладачем. Неузгоджені теми до презентації не допускаються. Детальний опис вимог до МКР наведено в Додатку В.

### **Правила поведінки на заняттях**

Під час проведення занять рекомендується відключати телефони з метою досягнення більшого рівня уваги та сфокусованості на навчальній діяльності. Водночас, за рекомендацією викладача можна користуватися засобами зв'язку для пошуку інформації на гугл-диску дисципліни або в інтернеті.

Від студентів під час занять – як семінарських, так і лекційних, очікується активна діяльність, участь в обговоренні питань, виконання практичних завдань, вправ і задач, постановка запитань, внесок у колективну дискусію тощо.

Під час відповідей на практичних заняттях не слід читати зі смартфона, планшету або ноутбуку. Варто використовувати зроблені студентом нотатки, конспекти прочитаного навчального матеріалу та проведений самостійно вдома або на парі аналіз даних.

### **Політика дедлайнів та перескладань**

Кожне письмове домашнє завдання, про яке викладач повідомлятиме заздалегідь, має бути виконане до початку відповідного практичного (семінарського) заняття. Виконане завдання треба здати за день до дати відповідного заняття (виставити на сторінці дисципліни в Google Classroom – у випадку дистанційного (онлайн) навчання, переслати на електронну пошту викладача – у випадку очного навчання).

### **Політика університету**

#### **Академічна доброчесність**

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

#### **Норми етичної поведінки**

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

## Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

## 8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

**Рейтинг студента складається з балів, які він отримує за:**

- 1) відповіді на семінарських заняттях;
- 2) модульна контрольна робота
- 3) екзамен

### 1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 5 балів при відповіді на питання. Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює  $G_{\text{сем}} = 5 \text{ балів} * 5 = 25 \text{ балів}$ .

При відповіді на кожне питання студент отримує:

- «відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) якщо при відповіді студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання – 5 бали;
- «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями, відповідає на більшість з поставлених питань – 4 бали;
- «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та значні помилки, на поставлені питання відповідає слабо, або не відповідає взагалі – 3 бали;
- «незадовільно», відсутня робота на семінарі – 0-2 балів.

### 2. Модульна контрольна робота.

Ваговий бал – 25.

Критерії оцінювання:

- «відмінно», тема розкрита повною мірою (не менше 90% потрібної інформації), робота написана самостійно, відповідає встановленим вимогам та здана вчасно – 23-25 балів;
- «добре», тема розкрита не досить повно (не менше 75% потрібної інформації), наявні незначні відхилення від встановлених вимог, здана вчасно – 19-22 бали;
- «задовільно», тема розкрита погано та/або наявні суттєві відхилення від встановлених вимог та/або робота здана із суттєвою затримкою – 15-18 балів;
- «незадовільно», робота не відповідає вимогам – 0-14 балів.

### 3. Екзамен.

Ваговий бал – 50.

Екзамен передбачає усні відповіді на питання, перелік яких наведений у додатку 2.

Критерії оцінювання:

- 40-50 балів – студент відповідає на майже всі питання екзамену, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви;
- 30-39 балів – студент відповідає на більшість питань екзамену, демонструє хороший рівень знання матеріалу;
- 20-29 балів – студент відповідає на приблизно половину питань екзамену, демонструє доволі поверхневі знання;
- 0-19 балів – студент відповідає лише на окремі питання екзамену, не має власної позиції, допускає суттєві неточності.

### **Заохочувальні бали (не більше 10 балів за усі види робіт):**

- за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, «Днях науки ФСП», конкурсах студентських робіт, публікації);
- участь у факультетських олімпіадах з навчальної дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

### **Умови позитивної проміжної атестації:**

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 12 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 24 бали.

### **Умови допуску до екзамену:**

Умовою допуску студента до екзамену є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 24 бали.

### **Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:**

<i>Рейтингова оцінка здобувача (бали)</i>	<i>Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

### **Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:**

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на екзамен

### **Перегляд рейтингової системи оцінювання впродовж семестру**

Перегляд РСО може здійснюватися за вмотивованою заявою здобувача, що вивчає ОК, органу студентського самоврядування або профспілкового комітету студентів, поданою на ім'я завідувача забезпечуючої кафедри. Процедура перегляду визначена у розділі 7 Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського [https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia\\_RSO\\_2025.pdf](https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2025.pdf)

## **9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)**

### **Перелік питань, які виносяться на семестровий контроль (екзамен):**

1. Розкрийте характерні особливості раннього етапу становлення теорії та практики крос- національних досліджень.
2. Визначте специфіку порівняльного підходу як особливої стратегії соціологічного дослідження.
3. Дайте загальну характеристику та визначте основні принципи двох стратегій крос- національного дослідження – кількісної та якісної, розкрийте специфіку їх співвідношення.
4. Класифікації порівняльних соціологічних досліджень.
5. Етапи розвитку та сучасний стан крос-національних досліджень. Загальна характеристика найбільших порівняльних трендових досліджень.
6. Порівняйте специфіку крос-національної методології Е.Дюркгайма, К.Маркса та М. Вебера.

7. Внесок П. Сорокіна у розвиток порівняльних досліджень у соціології.
8. Розкрийте сутність проблеми еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів.
9. Особливості організації крос-національних досліджень.
10. Джерела інформації для порівняльного вторинного аналізу.
11. Проаналізуйте логіку дослідницької програми Мелвіна Кона.
12. Методологічні особливості крос-національних досліджень.
13. Розкрийте сутність головних методологічних проблем та можливих шляхи їх вирішення в процесі підготовки та проведення крос-національних досліджень.
14. Поясніть, в чому суть та особливості крос-національної історико-соціологічної методології.
15. Еквівалентність метода вимірювання в крос-національному дослідженні.
16. Еквівалентність одиниць спостереження та їх відбору в крос-національному дослідженні.
17. Обробка, документування та презентація даних в крос-національному дослідженні.
18. Розкрийте різницю між універсальною та історично-обумовленою теорією, наведіть приклади таких типів теорій.
19. Означте особливості порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях.
20. Охарактеризуйте процес планування крос-національного дослідження в рамках кількісної парадигми.
21. Порівняйте різні стратегії (дизайни) крос-національного дослідження.
22. Розкрийте сутність проблем вимірювання, валідності та надійності в крос-національних дослідженнях.
23. Розкрийте суть теоретичних дискусій про сутність і проблеми суспільного розвитку і емпіричні верифікації різних теорій в порівняльному ракурсі на рівні країн та регіонів.
24. Дайте характеристику теоретико-методологічних засад, досягнень і обмежень крос-національних досліджень Рональда Інглхарта.
25. Порівняйте теоретичні та методологічні засади аналізу пост-соціалістичних змін в руслі парадигми транзиту та трансформації.
26. М.Кон про чотири типи крос-національних досліджень: теоретико-методологічне обґрунтування та приклади.
27. Аналітична схема дослідження Мелвіна Кона про взаємозв'язок між соціально-структурною позицією індивіда та його соціально-психологічними й ціннісними характеристиками.
28. Інтерпретація подібностей між країнами: методологічні підходи та приклади.
29. Інтерпретація відмінностей між країнами в крос-національному дослідженні. Роль історія в міжнаціональній інтерпретації: методологічні підходи та приклади.
30. Обмеження крос-національного дослідження та можливі варіанти їх подолання (на прикладі аналізу взаємозв'язків особистості та соціальної структури М.Кона).
31. Особливості порівняльного аналізу емпіричних даних.
32. Шляхи перегляду початкової інтерпретації в крос-національному дослідженні.
33. Специфіка та значення крос-національних досліджень в соціології.
34. Участь України в міжнародних крос-національних дослідженнях (на прикладі одного дослідження – за вибором студента).
35. Світове та Європейське дослідження цінностей (WVS, EVS): характеристика програми, методології та основних результатів.
36. Європейське соціальне дослідження (ESS): характеристика програми, методології та основних результатів.
37. Міжнародна програма соціального дослідження (ISSP): характеристика програми, методології та основних результатів.
38. Основні тенденції в розвитку порівняльних досліджень в соціології на сучасному етапі.
39. Україна в порівнянні з іншими суспільствами: подібне та відмінне (на прикладі одного крос-національного дослідження – за вибором студента).

### **Неформальні дистанційні та онлайн курси**

Існує можливість зарахування сертифікатів проходження дистанційних чи онлайн курсів за відповідною тематикою. Можливе використання тих чи інших інших масових відкритих онлайн курсів (повністю або частково) має бути погоджене з лектором.

**Дистанційне навчання**

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

**Інклюзивне навчання**

Допускається

**Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):**

**Складено:** доцентом кафедри соціології, к.с.н., доц. Коржовим Геннадієм Олександровичем

**Ухвалено:** кафедрою соціології (протокол № 14 від 23.06.2025 р.).

**Погоджено:** Методичною комісією ФСП (протокол № 4 від 24.06.2025 р.).

## Вимоги до модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота має містити детальний опис і критичний аналіз теоретичних підходів, методології, методики та результатів одного крос-національного дослідження (КНД), в якому приймала участь Україна. Дослідження, обране для презентації, має бути узгоджене з викладачем. Неузгоджені теми до презентації не допускаються. Презентація повинна включати наступні елементи:

1. Загальний опис дослідження: початок, раунди (хвили) проведення, географічне охоплення (кількість країн), участь України (роки, організація, програма), організатори та спонсори дослідження.
2. Веб-ресурс та наявність вільного доступу до масивів (баз) даних або/та онлайн-аналізу даних на офіційному сайті проекту.
3. Тематика дослідження. Наукова проблема та основні гіпотези.
4. Методологічні аспекти та проблеми дослідження. Вибірка (обсяги, тип).
5. Основні результати дослідження: загальна характеристика. Більш детальний опис одного модуля, частини КНД.
6. Україна в порівнянні з іншими суспільствами: подібне та відмінне.
7. Поглиблений аналіз однієї дослідницької проблеми з використанням двомірного та багатовимірного методів аналізу в програмі SPSS (додаткове завдання для тих, хто претендує на оцінки «відмінно» та «дуже добре»).

Робота виконується із застосуванням статистичної програми з обробки кількісних соціологічних даних SPSS. Презентація має бути виконана в програмі Power Point в обсязі не менше 20 слайдів. Результати роботи мають бути презентовані під час одного із практичних занять згідно заздалегідь узгодженого графіку. Робота має бути роздрукована та надана викладачеві в електронному вигляді за 2 дні до презентації. Оцінюється як сама робота, так і її захист.

В результаті виконання завдання необхідно в електронному вигляді надіслати 3 файли:

- 1) презентація в Power point (20+ слайдів),
- 2) повний текст доповіді (файл Word) (7-10 с.),
- 3) файл розрахунків в SPSS (output).